

<https://doi.org/10.31108/2.2024.2.32.6>
УДК 159.92:316.6

Крістіна Ковайте
Марія Кононець

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ АКУЛЬТУРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ІМІГРАНТІВ ЗА КОРДОНОМ

Ковайте Крістіна, Кононець Марія. Психологічні особливості економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном.

Вступ. В умовах сьогодення багато українців живуть та працюють за межами України. До такого стану речей призвела низка подій як геополітичного характеру (військова агресія з боку РФ), так і внутрішні проблеми, які існують в нашій країні, зокрема низький економічний рівень життя більшості резидентів України. Однак, переїхавши до інших країн, багатьох українців спіткали проблеми, пов'язані з процесом акультурації, у тому числі економічної.

Мета. Проаналізувати психологічні особливості економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном.

Методи: структуровані інтерв'ю, порівняльний, кількісний, якісний та контент-аналіз.

Результати. У статті проаналізовано психологічні особливості економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном. Виявлено фактори, які допомагали респондентам успішно пройти процес економічної акультурації: професійні; фінансові; мотиваційні; ситуативні та особистісні. Також виявлено фактори, які перешкоджають процесу економічної акультурації: незнання мови країни проживання; нестача часу на становлення; брак необхідних зв'язків для реалізації успішного бізнесу; навчання в університеті.

Висновки. Подана у статті інформація може бути корисною для виявлення психологічних особливостей економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном та ідентифікації причин, які сприяють успішній економічній акультурації, або навпаки, а також імплементації заходів для полегшення процесу акультурації загалом.

Ключові слова: акультурація, економічна акультурація, культурна дистанція, культурний шок, іммігранти, особистість.

Kovaitė, Kristina, Kononets, Mariia. Psychological features of economic acculturation of Ukrainian emigrants abroad.

Introduction. Nowadays, many Ukrainians live and work outside of Ukraine. This was caused by events of both a geopolitical nature (military aggression from Russia) and internal problems in Ukraine, particularly the low economic standard of living of the majority of residents of Ukraine. However, having moved to other countries, many Ukrainians encountered problems associated with acculturation, including economic ones.

Aim. To analyze the psychological features of economic acculturation of Ukrainian emigrants abroad.

Methods. Structured interviews, comparative, quantitative, qualitative and content analysis.

Results. This article analyzes the psychological features of Ukrainian emigrants' economic acculturation abroad. The factors that helped the respondents to successfully go through economic acculturation were identified as professional, financial, motivational, situational, and personal. Among the factors that hinder the economic acculturation were lack of knowledge of the language of the country of residence, lack of time for getting accustomed to new realities, lack of necessary connections to start a successful business, and studies at the university.

Conclusions. The information presented in the article may be helpful for identifying the psychological characteristics of Ukrainian emigrants' economic acculturation abroad, identifying the factors that contribute to or hinder successful economic acculturation, as well as for facilitating the acculturation process in general.

Key words: acculturation, economic acculturation, cultural distance, culture shock, emigrants, personality.

Вступ. Сьогодні, за оцінками демографів, майже 9 млн українців перебувають за кордоном, з них близько 3 млн – трудові іммігранти (Гулійчук, 2023). До того ж, за розрахунками Світового банку, число українців, які живуть у бідності, зросло на 1,8 млн з 2020 року, внаслідок чого їх загальна кількість становить близько 29% населення, а тим часом російське вторгнення продовжує руйнувати економіку України (Shalal, 2024).

У звіті Організації економічного співробітництва та розвитку ОЕСР наведені дані з 12 із 38 країн, що входять до цієї організації. Так, найбільша кількість працевлаштованих українських біженців працездатного віку знаходиться у Польщі – 65%, на другому місці – Британія (61%), на третьому – Швеція (56%). У Литві рівень зайнятості українських біженців – 53%, у Чехії – 51%, у Данії, Нідерландах та Естонії – 46%, у Франції – 33% (Маджумадар, 2023). Після переїзду до інших країн багато українців зіткнулися з проблемами, пов'язаними з акультурацією, включаючи економічні аспекти.

Дослідженням акультурації іммігрантів займалися вітчизняні дослідники, зокрема К. Балян & Л. Лупійко (2023), А. Єфімова (2023), В. Леонідова & Л. Єпик (2022), Н. Лютко (2022) та зарубіжні, серед яких I. E. Babiker, J. L. Cox & P. M. Miller (1980), J.W. Berry (2003), J. Berry, J. Phinney & P. Vedder (2006), J. Berry (1997), L. Froehlich, S. Martiny & K. Deaux (2020) та ін. Але наразі досліджень, присвячених аналізу психологічних особливостей економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном, недостатньо.

Акультурація – процес засвоєння етносом, групою індивідів, особистістю, вихованою в одній культурі, елементів іншої культури, субкультури, картини світу, зокрема прецедентних феноменів (текстів, імен, ситуацій, стереотипів мовного спілкування тощо). Нова культура може повністю або частково прийматись або не прийматись іммігрантом (Лютко, 2022).

Загалом акультурація є процесом взаємодії та адаптації між двома або більше культурними групами, які вступають у контакт одна з одною. Процес акультурації включає зміни в мові, звичаях, цінностях, релігійних переконаннях та інших культурних аспектах, під впливом взаємодії між різними культурами.

J. Berry (1992) визначив чотири основні форми акультурації: 1. Сегрегація: культурні групи уникають взаємодії та залишаються відокремленими одна від одної. 2. Інтеграція: цей сценарій передбачає збереження елементів культури та звичаїв як з початкової культури, так і з культури, в якій відбувається акультурація. Люди, які належать до різних культур, навчаються співіснувати та взаємодіяти зі збереженням своєї культурної ідентичності. 3. Асиміляція: одна культурна група повністю вбирає елементи іншої культури й втрачає культурні особливості початкової культурної групи. 4. Маргіналізація: індивід відмовляється як від своєї вихідної культури, так і від культури нового середовища, що може призвести до втрати культурного зв'язку та відчуття відчуження (Berry, 1992).

Економічна акультурація – це процес адаптації та інтеграції в економічне середовище нової країни чи суспільства. Цей процес може включати надбання навичок і знань, необхідних для успішного функціонування в економіці нової країни проживання, а також розуміння економічних особливостей, інститутів і правил.

Успішне проходження іммігрантом процесу економічної акультурації означає інтеграцію в економічне життя нової країни проживання, що включає адаптацію до нових умов праці, знаходження роботи або відкриття власного бізнесу, розуміння особливостей системи оподаткування, специфіки банківських послуг, пенсійних систем тощо.

До сфер економічної акультурації відносять: 1) *трудова акультурація*: пошук роботи, адаптацію до робочих умов, професійну інтеграцію у новій країні проживання; 2) *фінансова акультурація*: розуміння фінансових систем, банківських послуг, інвестицій тощо у новій країні проживання; 3) *підприємницьку акультурацію*: відкриття власного бізнесу у новій країні проживання; 4) *правову акультурацію*: розуміння законів та правил, що регулюють економічну діяльність у новій країні проживання; 5) *акультурацію в галузі споживання*: розуміння та адаптацію до споживчих звичок та ринку товарів та послуг у новій країні проживання.

Акультурація, зазвичай, відбувається під час міграції, коли люди переїжджають до нових країн або регіонів й стикаються з новою культурою. Цей процес може суттєво впливати на психологічний добробут та адаптацію особистості. До того ж існує взаємозв'язок між тяжкістю психологічних проблем, які виникають у процесі міжкультурної адаптації, та глибиною відмінностей між контактуючими культурами (Babiker, Cox & Miller, 1980). На процес адаптації іммігрантів серйозно впливає війна через те, що вона ускладнює цей процес, провокуючи розвиток травм, психічних розладів, захворювань тощо (Балян & Лупійко, 2023). Також процесу акультурації перешкоджає культурна дистанція – ступінь відмінності між культурою іммігранта та приймаючої культурою. Відповідно, існує позитивна кореляція між величиною культурної дистанції та труднощами, які відчувають іммігранти у процесі міжкультурної адаптації (Ward, Bochner & Furnham, 2005). Це стосується безпосередньо й економічної акультурації іммігрантів.

На процес психологічної адаптації та на розвиток міжособистісних стосунків іммігранта у новому культурному середовищі здійснює вплив величина культурної дистанції. З одного боку, значна величина культурної дистанції викликає необхідність відмовитися від більшості попередніх установок та переконань іммігранта, ускладнює процес набуття специфічних навичок нової культури та потребує глибокого вивчення приймаючої культури. З іншого боку, культурна дистанція часто викликає труднощі щодо встановлення та підтримки міжособистісних контактів з представниками нової культури (Berry, 1997, 2003). Водночас те, як іммігранти визначають свою етнічну та національну приналежність, має велике значення для їхньої інтеграції. Так, іммігранти можуть ідентифікувати себе зі своєю етнічною групою, із суспільством, що приймає, або можуть поєднувати їх (Froehlich, Martiny & Deaux, 2020).

Проведені дослідження також виявили позитивну кореляцію між культурною дистанцією та ступенем виразності культурного шоку. Загалом культурна дистанція є однією з ключових детермінант культурного шоку, і процес адаптації виявляється менш травматичним, коли культура, що приймає, має багато схожого з культурою іммігранта (Bochner, 2003). Проте проведені дослідження свідчать, що для кращої адаптації іммігранти мають зберігати приналежність до своєї культури походження, одночасно встановлюючи тісні зв'язки з приймаючим суспільством. (Berry, Phinney & Vedder, 2006).

В умовах війни з РФ до всіх складнощів адаптації додалися ще й яскраво виражені політичні чинники, а саме – ставлення урядів та населення держав, де опинилися українські іммігранти, до російської агресії проти України (Леонідова & Єспик, 2022). Але треба зазначити, що від початку війни західні країни активно впроваджують різноманітні програми та створюють сприятливі умови для полегшення процесу адаптації та акультурації українських іммігрантів у новому середовищі, зокрема економічної: курси іноземних мов, надання гуманітарної допомоги, безкоштовна психологічна підтримка, пільги, виплати тощо. Проте іноді таких заходів недостатньо. Так, А. Г. Єфімова (2023), проаналізувавши систему психологічної допомоги в адаптації українським іммігрантам у США, зазначає, що наразі є необхідним удосконалювати цю систему та створювати програми, які включатимуть: психологічну підтримку, оцінку психоемоційного стану українських іммігрантів та його корекцію, розвиток адаптаційного потенціалу для підвищення її ефективності та подолання наслідків дезадаптації (Єфімова, 2023).

У цій статті досліджуються психологічні особливості економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном та причини, які допомогли успішно реалізувати цей процес, або, навпаки, завадили йому.

Мета дослідження: проаналізувати психологічні особливості економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном.

Завдання дослідження:

1) З'ясувати причину переїзду українських іммігрантів з України в інші країни проживання.

2) Виявити основні проблеми, з якими стикалися іммігранти, перебуваючи в іншій країні проживання, а також що було найлегшим та найскладнішим в адаптації українських іммігрантів до умов життя в іншій країні проживання.

3) З'ясувати, чи отримували українські іммігранти фінансову підтримку при перебуванні в іншій країні проживання й від кого, та чи отримують її досі.

4) З'ясувати, чи вдалося українським іммігрантам створити свій бізнес або знайти роботу в іншій країні проживання, та фактори, які сприяли або заважали працевлаштуванню.

5) Проаналізувати психологічні особливості економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном, наскільки успішно досліджувані респонденти пройшли цей процес, та з'ясувати фактори, які допомогли успішно реалізувати процес економічної акультурації або, навпаки, завадили йому.

Методи та організація дослідження. Нами були проведені структуровані інтерв'ю, потім зібраний матеріал підлягав кількісному, якісному, порівняльному та контент-аналізу. Емпіричне дослідження було організовано у два етапи. На першому етапі були проведені інтерв'ю, а на другому проаналізовано відповіді респондентів щодо реалізації ними вдалого або невдалого процесу економічної акультурації.

Вибірка дослідження. Дослідження проводилося у листопаді – грудні 2023 року. У дослідженні брали участь 36 респондентів, з яких: 66,7% жінки та 33,3% чоловіки. Були представлені різні вікові групи: 27,8% респондентів віком від 18 до 20 років; 36,1% респондентів віком від 21 до 25 років; 2,8% респондентів віком від 26 до 30 років; 2,8% респондентів віком від 31 до 35 років; 13,9% респондентів віком від 36 до 40 років; 2,8% респондентів віком від 41 до 45 років; 5,6% респондентів віком від 46 до 50 років; 5,6% респондентів віком від 51 до 55 років та 2,8% респондентів віком від 56 до 60 років.

Серед досліджуваних респондентів: 33,2% – проживають у Німеччині; 25% – проживають у Польщі; 16,6% – проживають у США; 5,6% – проживають у Франції; 5,6% – проживають в Австрії; 5,6% – проживають в Італії; 2,8% – проживають в Ірландії; 2,8% – проживають в Іспанії та 2,8% – проживають у Туреччині.

Результати дослідження та їх обговорення.

Першим завданням нашого дослідження було з'ясувати причину переїзду українських іммігрантів з України в інші країни проживання. На рисунку 1 показані терміни переїзду респондентів до інших країн: після початку війни переїхали 72,1% досліджуваних респондентів; за кілька місяців до війни – 5,6% респондентів; від 3 до 10 років тому – 16,7% респондентів; понад 10 років тому – 5,6% респондентів.

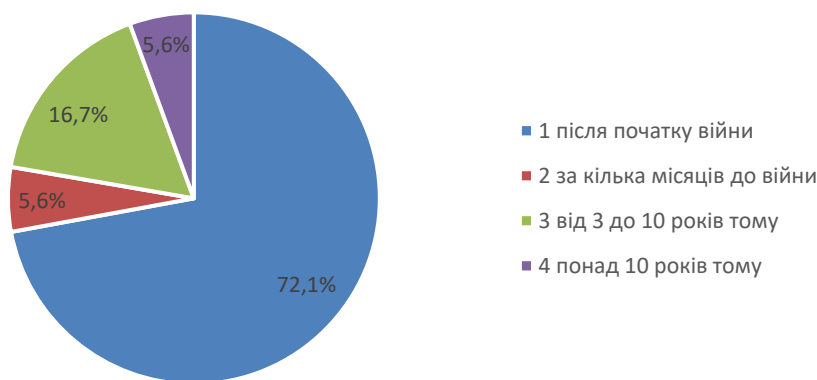

Рис. 1. Терміни переїзду українських іммігрантів до інших країн (%)

Причинами переїзду українських іммігрантів з України в інші країни проживання стали такі:

У 72,1 % респондентів, які переїхали в інші країни після початку війни з РФ, основною причиною стало повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Але серед цієї категорії респондентів: 66,11% – приїхали до нової країни проживання через те, що там були знайомі, друзі або родичі, які могли допомогти з житлом (61,53% переїхали до Німеччини, 23,07% до Польщі, 7,69% до США, 7,69% до Австрії); 13,89% – знайшли грантові програми й почали навчатися в іноземних університетах (40% у США, 40% у Німеччині, 20% у Італії); 8,57% – приїхали до нових країн проживання, оскільки це була їхня давня мета – емігрувати з України (66,7% у Францію, 33,3% у Польщу) (ця категорія респондентів зазначила, що їм подобається співвідношення рівня життя у новій країні проживання (наявність інфраструктури навіть у невеликих містечках, широкий асортимент товарів), дотримання свобод і прав громадян); 5,71% респондентів приїхали до нових країн проживання через професійний інтерес, можливості особистісного розвитку та хороші варіанти щодо працевлаштування (Німеччина, Туреччина); 2,86% респондентів приїхали до нової країни через те, що сподобалися країна, клімат, культура, люди (Іспанія); 2,86% респондентів приїхали до нової країни проживання через відсутність мовного бар'єру (Ірландія).

Для 5,6 % респондентів, які цілеспрямовано переїхали в інші країни за кілька місяців до війни, причиною стало возз'єднання з родиною, яка жила за кордоном.

Для 16,7 % респондентів, які переїхали в інші країни від 3 до 10 років тому, причинами переїзду стали: 66,67% – навчання в університетах (Німеччини, Австрії, Польщі); 16,67% – возз'єднання з родиною, яка жила за кордоном (Польща); 16,67% – прагнення самореалізації та самостійності (Польща).

У 5,6% респондентів, які переїхали в інші країни понад 10 років тому, причинами стали: бажання емігрувати з України, оскільки вони не бачили на Батьківщині перспектив розвитку своїх професійних домагань (США, Польща), до того ж у новій країні проживання були сприятливі вимоги щодо вступу в університет (Польща).

Причини переїзду українських іммігрантів з України в інші країни проживання відображені у таблиці 1.

Другим завданням нашого дослідження було: виявити основні проблеми, з якими стикалися іммігранти, перебуваючи в іншій країні проживання, а також що було найлегшим та найскладнішим в адаптації українських іммігрантів до нових умов життя. Основні проблеми респондентів в інших країнах проживання представлені в таблиці 2.

Було виявлено такі основні проблеми іммігрантів: 41,67% – мовний бар'єр; 33,24% – бюрократія у новій країні проживання та незнання законів, правил тощо; 13,89% – відмінності у менталітеті; 13,89% – культурні відмінності; 13,89% – проблеми з житлом; 8,33% – фінансові проблеми та високі ціни; 8,33% – проблеми з соціалізацією у новому культурному середовищі; 5,56% – недоброзичливе ставлення з боку населення нової країни проживання; 5,56% – відсутність нормальної роботи, яка відповідає інтелектуальним здібностям; 2,78% – відсутність безпосередньої комунікації з батьками, друзями та туга за Батьківщиною; 2,78% – проблеми із медициною; 2,78% – складність у поєднанні навчання, роботи, спорту; 2,78% – складність в адаптації до реальності, повне заперечення того, що відбувається.

Водночас нами було виявлено чинники, що полегшували адаптацію українських іммігрантів до умов життя в іншій країні. Результати представлені у таблиці 3.

Отже, виявлено, що найлегшим в адаптації українських іммігрантів до умов життя в іншій країні, стало: для 30,56% – відкритість суспільства, щедрість, готовність допомогти з боку місцевого населення; для 22,22% – розуміння культури та менталітету нової країни проживання; для 13,89% – соціальна підтримка українців: наявність багатьох можливостей, проєктів, курсів, широкий спектр безкоштовних державних навчальних закладів для українців; для 13,89% – комфортні умови щодо побутових питань; для 11,11% – знання мови цієї країни; для 11,11% – спілкування з новими друзями; для 5,55% – відчуття безпеки та розуміння того, що якщо живеш за правилами, то все буде добре; для 5,55% – отримання

безкоштовного житла; для 5,55% – зручна інфраструктура, приємне середовище (краєвид, архітектура, природа); для 2,78% – відчуття успіху, яке виникло через те, що вдалося перейти від роботи за наймом до самостійної підприємницької діяльності; для 2,78% – перебування у новій країні проживання з близькою людиною.

Таблиця 1

Причини переїзду українських іммігрантів з України в інші країни проживання (у %)

Час переїзду	Причини переїзду українських іммігрантів	%	Країна
після початку війни з рф	повномасштабне вторгнення рф в Україну.	72,1	
	З них:	66,11:	
	- знайомі, друзі або родичі, які могли допомогти з житлом у новій країні проживання	61,53	Німеччина
		23,07	Польща
		7,69	США
		7,69	Австрія
	- грантові програми в іноземних університетах	13,89:	
		40	Німеччина
		40	США
		20	Італія
	- бажання емігрувати з України	8,57:	
		66,7	Франція
		33,3	Польща
	- професійний інтерес, можливості особистісного розвитку, хороші варіанти щодо працевлаштування	5,71:	
		50	Німеччина
		50	Туреччина
	- сподобалися країна, клімат, культура тощо	2,86	Іспанія
	- не було мовного бар'єру	2,86	Ірландія
за кілька місяців до війни з рф	- возз'єднання сім'ї	5,6	США
від 3 до 10 років тому	- навчання в університеті	16,7:	
		66,67	Німеччина
			Польща
	- возз'єднання сім'ї	16,7	Австрія
	- прагнення самореалізації та самостійності	16,7	Польща
понад 10 років тому	- бажання емігрувати з України	5,6	США
	- сприятливі вимоги до вступу в університет у новій країні проживання		Польща
			Польща

Таблиця 2

Основні проблеми українських іммігрантів в інших країнах проживання (у %)

Кількість респондентів (%)	Основні проблеми іммігрантів	Країни
41,67	мовний бар'єр	Австрія, Італія, Німеччина, Польща, США, Франція
33,24	бюрократія, незнання законів, правил тощо	Іспанія, Німеччина, Польща, США, Туреччина, Франція
13,89	відмінності у менталітеті	Німеччина, Польща, США, Франція
13,89	культурні відмінності	Німеччина, США
13,89	проблеми з житлом	Австрія, Італія, Німеччина, Франція
8,33	фінансові проблеми, високі ціни	Польща, США, Франція
8,33	проблеми з соціалізацією у новому культурному середовищі	Німеччина
5,56	недоброзичливе ставлення з боку місцевого населення	Польща
5,56	відсутність нормальної роботи, яка відповідає інтелектуальним здібностям	Ірландія, Польща
2,78	відсутність безпосередньої комунікації з батьками та друзями та туга за Батьківщиною	Німеччина, Польща
2,78	проблеми із медициною	США
2,78	складність у поєднанні навчання, роботи, спорту	США
2,78	складність в адаптації до реальності, повне заперечення того, що відбувається	Німеччина

Таблиця 3

Чинники, які полегшували адаптацію українських іммігрантів до умов життя в іншій країні (у %)

Кількість респондентів (%)	Чинники, які полегшували адаптацію українських іммігрантів	Країни
30,56	відкритість суспільства, щедрість, готовність допомогти з боку місцевого населення.	Австрія, Італія, Німеччина, Польща
22,22	розуміння культури та менталітету нової країни проживання	Австрія, Італія, Польща, США, Франція
13,89	соціальна підтримка українців	Німеччина, Польща
13,89	комфортні умови щодо побутових питань	Німеччина, Польща, США, Франція
11,11	знання мови нової країни проживання	Австрія, Польща, США, Франція
11,11	спілкування з новими друзями	Австрія, Ірландія, Німеччина, США

Продовження таблиці 3

5,55	відчуття безпеки та розуміння того, що якщо живеш за правилами – все буде добре	Німеччина, США
5,55	отримання безкоштовного житла	Німеччина
5,55	зручна інфраструктура, приємне середовище	Німеччина
2,78	відчуття успіху, яке виникло через те, що вдалося перейти від роботи за наймом до самостійної підприємницької діяльності	Німеччина
2,78	перебування у новій країні проживання з близькою людиною	Німеччина

До того ж нами було встановлено, що було найскладнішим в адаптації українських іммігрантів до умов життя в іншій країні проживання. Результати представлені в таблиці 4.

Як видно з таблиці 4, найскладнішим в адаптації українських іммігрантів до умов життя в іншій країні проживання було: для 27,78% – мовний бар'єр; для 19,44% – бюрократія, нюанси з податками та оформленням документів; для 16,67% – проблеми із житлом; для 13,89% – пошук друзів; для 13,89% – туга за домівкою та нестача спілкування з рідними, близькими та друзями; для 8,33% – пошук роботи та неможливість швидкої інтеграції в новий соціум на звичному рівні, оскільки «іммігрантам визначено своє місце у суспільстві»; для 5,56% – відчуття самотності; для 5,56% – особливості менталітету та деякі культурні відмінності у різних соціальних групах; для 5,56% – переживання дистресу через війну; для 5,56% – зміна життєвого укладу та ритму життя; для 2,78% – недоброзичливе ставлення з боку місцевого населення за національною ознакою; для 2,78% – складність прийняття, що українці переживають жах війни, а в інших країнах «люди живуть спокійним мирним життям, ніби нічого не відбувається»; для 2,78% – переживання провини, що вони у безпеці, на відміну від співгромадян, які залишились в Україні; для 2,78% – відсутність представництва церкви, їхньої релігійної конфесії.

Третім завданням нашого дослідження було: з'ясувати, чи отримували українські іммігранти фінансову підтримку при перебуванні в іншій країні проживання й від кого, та чи отримують її досі. У процесі дослідження нами було з'ясовано, що 91,7% досліджуваних респондентів отримували фінансову підтримку при прибутті у нову країну проживання, яку надавали: батьки; нові країни проживання (державні програми допомоги біженцям); партнери/партнерки (особисті стосунки); університети у новій країні проживання (стипендія); друзі з нової країни проживання; чоловік/дружина; родичі з Батьківщини; друзі з Батьківщини; родичі з нової країни проживання; волонтери, а також українська фундація (стипендія). Але на момент проведення дослідження фінансову допомогу отримували лише 44,4%, респондентів, яку їм продовжували надавати: батьки; нові країни проживання (державні програми допомоги біженцям); партнери/партнерки (особисті стосунки); університети у новій країні проживання (стипендія). Результати відображені у таблиці 5.

Четвертим завданням нашого дослідження було: з'ясувати, чи вдалося українським іммігрантам створити свій бізнес або знайти роботу в іншій країні проживання та чи задоволені ті, хто знайшли роботу, своєю заробітною платою та фактори, які заважали працевлаштуванню. На рисунку 2 показано, що лише 5,6% з досліджуваних респондентів, вдалося створити власний бізнес у нових країнах проживання (салон тату (Німеччина) та інтернет-магазин одягу та аксесуарів (Польща)) – це чоловіки віком 21-25 років. Натомість 94,4% респондентам створити бізнес не вдалося, але з них: 5,9% інтенсивно працюють над реалізацією цієї задачі – це жінки віком 18-20 років (Польща) та чоловіки віком 21-40 років (Франція). Серед них 6,3% респондентів, які зазначили, що вони «поки що не відкрили власний бізнес» – це чоловіки віком 21-25 років (Австрія, Ірландія) та 9,4% респондентів, які зазначають, що вони «точно не збираються відкривати власний бізнес», з них: 66,7% жінки віком 51-55 років (США, Польща) та 33,3% чоловіки віком 36-40 років (США).

Таблиця 4

Складнощі адаптації українських іммігрантів до умов життя в іншій країні проживання (у %)

Кількість респондентів (%)	Найскладніше в адаптації українських іммігрантів	Країни
27,78	мовний бар'єр	Австрія, Німеччина, Польща, США
19,44	бюрократія, нюанси з податками та оформленням документів	Німеччина, Польща, США
16,67	проблеми із житлом	Італія, Німеччина, Польща, США
13,89	пошук друзів	Іспанія, Німеччина, Польща, США
13,89	туга за домівкою та нестача спілкування з рідними, близькими та друзями	Австрія, Італія, Німеччина, Польща, Туреччина
8,33	пошук роботи та неможливість швидкої інтеграції в новий соціум на звичному рівні	Ірландія, Польща, США
5,56	відчуття самотності	Німеччина
5,56	особливості менталітету та культурні відмінності	Німеччина, Польща
5,56	дистрес через війну	Італія, Німеччина
5,56	зміна життєвого укладу та ритму життя	США, Франція
2,78	недоброзичливе ставлення з боку місцевого населення за національною ознакою	Польща
2,78	складність прийняття, що українці переживають жах війни, а в інших країнах люди живуть спокійним мирним життям	Німеччина
2,78	переживання провини, що вони у безпеці, на відміну від співгромадян, які залишились в Україні	Італія
2,78	відсутність представництва церкви, їхньої релігійної конфесії	Франція

Як видно з таблиці 6, 72,2% респондентів знайшли роботу у нових країнах проживання, 27,8% – ні. Причому, як з'ясувалося, працевлаштуватись у нових країнах проживання легше жінкам віком 21-25 років та 18-20 років та чоловікам віком 21-25 років, а найскладніше працевлаштуватись чоловікам віком 36-60 років.

Було виявлено, що серед тих респондентів, які знайшли роботу у новій країні проживання, 65,4% задоволені своєю зарплатою або доходом від бізнесу, а 34,6% – ні, це показано у таблиці 7.

Таблиця 5

Отримання українськими іммігрантами фінансової підтримки при перебуванні в іншій країні (у %)

Кількість респондентів, які отримували фінансову допомогу по прибутті в нову країну (91,7%)	Джерела фінансової допомоги	Кількість респондентів, які отримували фінансову допомогу в іншій країні зараз (44,4%)	Джерела фінансової допомоги
66,7	батьки	43,8	батьки
54,5	нова країна проживання (державна програма допомоги біженцям)	56,3	нова країна проживання (державна програма допомоги біженцям)
15,2	партнери/партнерки (особисті стосунки)	18,8	партнер/партнерка (особисті стосунки)
15,2	університети у новій країні проживання (стипендія)	18,8	університети у новій країні проживання (стипендія)
15,2	друзі з нової країни проживання	-	-
9,1	родичі з Батьківщини	-	-
6,1	чоловік/дружина	-	-
6,1	друзі з Батьківщини	-	-
3,0	родичі з нової країни проживання	-	-
3,0	волонтери	-	-
3,0	українська фундація (стипендія)	-	-

Рис. 2. Відкриття власного бізнесу респондентами (%)

Таблиця 6 відображає стан працевлаштування респондентів у нових країнах проживання.

Таблиця 6

Стан працевлаштування українських іммігрантів у нових країнах проживання (у %)

Знайшли роботу у нових країнах проживання 72,2% респондентів		
Жінки (69,2%)	Вік	Країна
33,3	18-20	Австрія, Іспанія, Німеччина, Польща, США
38,9	21-25	Німеччина, Польща, США
11,0	36-40	Німеччина, Франція
5,6	41-45	Німеччина
5,6	46-50	Польща
5,6	51-55	Польща
Чоловіки (30,8%)	Вік	Країна
25,0	18-20	США, Німеччина
37,5	21-25	Австрія, Польща
12,5	31-35	Польща
25,0	36-40	Франція, Ірландія
Не знайшли роботу у нових країнах проживання 27,8% респондентів		
Жінки (60,2%)	Вік	Країна
33,3	18-20	США, Італія
33,3	21-25	Німеччина, Польща
16,7	46-50	Німеччина
16,7	51-55	США
Чоловіки (40,0%)	Вік	Країна
25,0	21-25	Німеччина
25,0	26-30	Польща
50,0	36-60	США

Серед факторів, які завадили працевлаштуванню у новій країні проживання, респонденти, які не знайшли роботу, називали: мовний бар'єр (100% респондентів); відсутність необхідних знань, умінь та навичок (55,5%); страх відчувати себе людиною другого гатунку (44,4%); проблеми з адаптацією до нових культурних цінностей (44,4%); нестача часу через навчання (11,1%); відсутність потреби у грошах (11,1%); небажання виходити із зони комфорту (11,1%); відсутність підтримки сім'ї та близьких людей (22,2%); сподівання повернутися додому (11,1%); складність знайти заняття по душі (11,1%); а також те, що іммігрантам не вигідно працювати, поки приймаюча країна виплачує фінансову допомогу (11,1%).

П'ятим завданням нашого дослідження було: проаналізувати психологічні особливості економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном, наскільки успішно досліджувані респонденти пройшли цей процес, та з'ясувати фактори, які допомогли успішно реалізувати процес економічної акультурації або, навпаки, завадили йому.

На рисунку 3 показані результати економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном. Було виявлено, що: 36,2% респондентів вважають, що вони успішно пройшли процес економічної акультурації; 30,5% зазначають, що їхній процес економічної акультурації не повністю успішний; 33,3% вважають, що у них цей процес пройшов невдало.

Серед тих респондентів, які вважають, що вони успішно пройшли процес економічної акультурації, всі або створили власний бізнес у новій країні проживання, або знайшли там роботу, або мають свій власний інтернаціональний бізнес. З них: 58,3% жінки: віком 21-25 років (Німеччина, Польща, Туреччина); віком 36-40 років (Німеччина); віком 46-50 років (Польща); віком 51-55 років (Польща; США); та 41,7% чоловіки: віком 18-20 років (США); віком 21-25 років (Австрія, Німеччина, Польща); віком 26-30 та 36-40 років (Польща); віком 36-40 років (Ірландія; США).

Таблиця 7

Задоволеність своєю заробітною платою або доходом серед українських іммігрантів у нових країнах проживання (у %)

Задоволені заробітною платою або доходом від бізнесу у нових країнах проживання 65,4% респондентів		
Жінки (64,7%)	Вік	Країна
18,2	18-20	США, Польща
36,4	21-25	Німеччина, Туреччина
18,2	36-40	Німеччина, Франція
9,0	46-50	Польща
18,2	51-55	Польща, США
Чоловіки (35,3%)	Вік	Країна
16,7	18-20	США
16,7	21-25	Польща
16,7	26-30	Польща
16,7	31-35	Польща
16,7	36-40	США
16,7	56-60	16,7%
Не задоволені заробітною платою або доходом від бізнесу у нових країнах проживання 34,6% респондентів		
Жінки (55,6%)	Вік	Країна
20,0	18-20	Італія
60,0	21-25	Німеччина, Польща
20,0	46-50	Німеччина
Чоловіки (44,4%)	Вік	Країна
25,0	18-20	Німеччина
50,0	21-25	Австрія, Польща
25,0	36-40	Ірландія

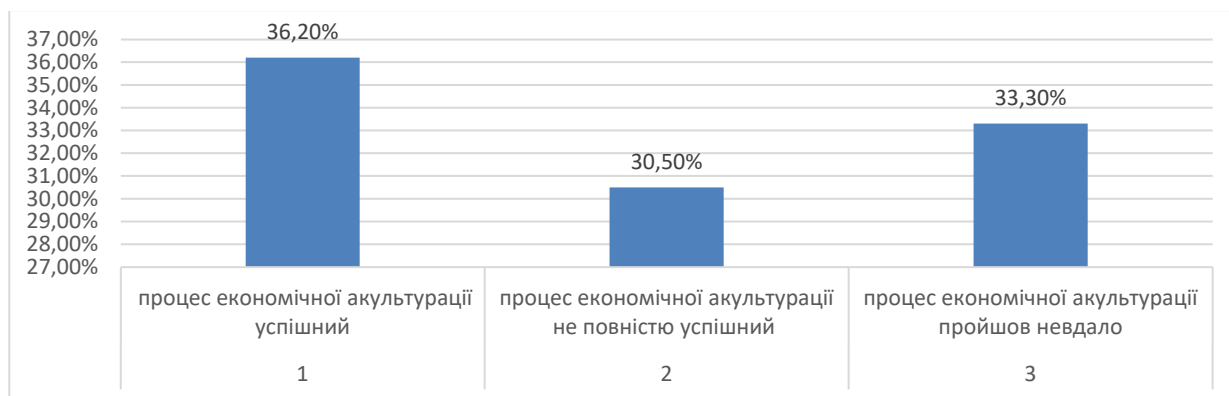

Рис. 3. Результати економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном (%)

Серед факторів, які допомогли успішно реалізувати процес економічної акультурації, респонденти зазначеної категорії виділили такі:

професійні: вміння та навички; досвід роботи, здобутий в Україні; трансформація хобі у професійну діяльність, що привело до фінансового успіху; професійний розвиток у обраному напрямку діяльності; задоволення від професійної діяльності; ставлення з інтересом до своєї справи (до роботи); наполеглива праця; навчання;

фінансові: інвестиційна діяльність; фінансова грамотність; раціональне використання фінансів; власні заощадження;

мотиваційні: величезне бажання досягти успіху; бажання працювати; бажання підвищити свій рівень життя;

ситуативні: успішний збіг обставин; розуміння того, що немає на кого розраховувати, окрім себе та родини; підтримка близьких; відсутність можливості отримувати кошти з інших джерел.

особистісні: працелюбність; терплячість; наполегливість; цілеспрямованість; рішучість; самостійність, впевненість у собі; стратегічне мислення, високі особистісні амбіції; хороші комунікативні навички (вміння домовлятися з людьми); активність; сумлінність; відсутність страху до ризику.

Серед тих респондентів, які вважають, що процес їхньої економічної акультурації не є успішним: 58,3% – знайшли роботу у новій країні проживання та сподіваються, що цей процес буде зрештою успішно реалізований, з них: 71,4% – жінки: віком 18-20 років (США); віком 21-25 років (Німеччина); віком 36-40 років (Франція); віком 46-50 років (Німеччина) та 28,6% – чоловіки: віком 18-20 років (Німеччина); віком 21-25 років (Польща).

Серед факторів, які допомагають реалізувати процес економічної акультурації, респонденти виділили:

професійні фактори: наполегливу працю; хобі, яке приносить дохід, та опанування нової професії, яка затребувана у новій країні проживання.

Серед факторів, які перешкоджають процесу економічної акультурації, респонденти назвали:

- незнання мови країни проживання на високому рівні;
- нестача часу на становлення;
- відсутність необхідних зв'язків для реалізації успішного бізнесу;
- навчання в університеті (обмеження щодо годин роботи інтернаціональних студентів).

Натомість 41,5% респондентів, які вважають, що процес їхньої економічної акультурації не є успішним, роботу у новій країні проживання не знайшли. До цієї групи респондентів увійшли: жінки віком 18-20 років (Німеччина, Австрія, США) та віком 41-45 років (Німеччина). Ця група респондентів не назвала фактори, які допомагають реалізувати процес економічної акультурації, натомість назвала фактори, які перешкоджають цьому процесу:

- відсутність бачення свого майбутнього у новій країні проживання;
- пошук себе та розподіл уваги на різні сфери діяльності;
- відсутність бажання працювати;
- незнання законодавства нової країни проживання;
- високі податки у новій країні проживання;
- потреба у здобутті відповідної освіти у новій країні проживання, щоб знайти там гідну роботу.

Висновки. У статті показані особливості економічної акультурації українських іммігрантів, а саме: проаналізовані причини їхнього переїзду з України в інші країни проживання; виявлені основні проблеми, з якими стикалися українські іммігранти, перебуваючи в інших країнах проживання; з'ясовано, що було найлегшим та що було найскладнішим в їхній адаптації до умов життя в інших країнах проживання; з'ясовано, чи отримували українські іммігранти фінансову підтримку при перебуванні в інших країнах проживання й від кого, та чи отримують її досі; виявлено, чи вдалося українським іммігрантам створити свій бізнес або знайти роботу в іншій країні проживання, а також фактори, які сприяли або заважали працевлаштуванню. Також у статті проаналізовано, наскільки успішно досліджувані респонденти пройшли процес економічної акультурації, та виявлені психологічні особливості економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном, зокрема з'ясовані фактори, які допомогли успішно реалізувати процес акультурації або, навпаки, завадили йому.

Встановлено, що понад третина (36,2%) респондентів пройшли процес економічної акультурації успішно; менше третини (30,5%) респондентів зазначають, що процес їхньої

економічної акультурації не повністю успішний; третина (33,3%) респондентів вважають, що у них цей процес пройшов невдало.

Виявлено фактори, які допомагали респондентам успішно пройти процес економічної акультурації: професійні; фінансові; мотиваційні; ситуативні та особистісні. Також виявлено фактори, які перешкоджали процесу економічної акультурації: незнання мови країни проживання; нестача часу на становлення; відсутність необхідних зв'язків для реалізації успішного бізнесу; навчання в університеті.

Подана у статті інформація може бути корисною для виявлення психологічних особливостей економічної акультурації українських іммігрантів за кордоном та ідентифікації причин, які сприяють успішній економічній акультурації, або навпаки, а також імплементації заходів для полегшення процесу акультурації загалом.

Перспективи подальших досліджень. Ми вбачаємо перспективи подальших досліджень у розробці ефективних методів психологічної підтримки іммігрантів задля успішного проходження процесу економічної акультурації.

Література

1. Балян, К. О., & Лупійко, Л. В. (2023). Адаптація вимушено переміщених осіб в умовах воєнних дій. У *Освіта і наука – 2023* (с. 21-23). Український державний університет імені Михайла Драгоманова. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/>
2. Гулійчук, Д. (2023). *Демографи підраховали, скільки українців перебувають за кордоном*. ТСН. 23.11.2023. sn.ua/ukrayina/demografi-pidrahuvali-skilki-ukrayinci-perebuva-yut-zakordonom-2456881.html
3. Єфімова, А. Г. (2023). Внутрішньоособистісні чинники соціально-психологічної адаптації українців до вимушеної міграції у США. In *The 4th International scientific and practical conference «Modern problems of science, education and society» (June 19-21, 2023)* (pp. 518-521). <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/06/MODERN-PROBLEMS-OF-SCIENCE-EDUCATION-AND-SOCIETY-19-21.06.23.pdf>
4. Леонідова, В. В., & Єпик, Л. І. (2022). Соціокультурна адаптація українських біженців: культурологічний аспект. In *The 14th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospect» (August 25-27, 2022)* (p. 351). CPN Publishing Group.
5. Лютко, Н. В. (2022). Акультурація як механізм залучення до культури. In *The main prospects for the development of science in modern life* (pp. 64-67). https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=tT3JwVAAAAAJ&citation_for_view=tT3JwVAAAAAJ:R3hNpaxXUuUC
6. Маджумадар, О. (2023) *Де в Європі найбільше українських біженців знайшли роботу*. РБК-Україна. <https://www.rbc.ua/rus/travel/de-evropi-naybilshe-ukrayinskih-bizhentsiv-1698308876.html>
7. Babiker, I. E., Cox, J. L., & Miller, P. M. (1980). The measurement of cultural distance and its relationship to medical consultations, symptomatology and examination performance of overseas students at Edinburgh University. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 15(3), 109-116. 10.1007/bf00578141
8. Berry, J., Phinney, J., & Vedder, P. (2006). Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied Psychology*, 55, 303-332. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x>
9. Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
10. Berry, J.W. (1992). Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration*, 30, 69–85. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x>
11. Berry, J.W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. In *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research*. (pp. 27). American Psychological Association.
12. Bochner, S. (2003). Culture shock due to contact with unfamiliar cultures. *Online readings in psychology and culture*, 8(1), 7.
13. Froehlich, L., Martiny, S. E., & Deaux, K. (2020). A longitudinal investigation of the ethnic and national identities of children with migration background in Germany. *Social Psychology*, 51(2), 91–105. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000403>
14. Shalal, A. (2024). *World Bank says 1.8 mln additional Ukrainians in poverty as Russia's war drags on*. Reuters. May 30, 2024. <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-18-mln-additional-ukrainians-poverty-russias-war-drags-2024-05-30/>
15. Ward C., Bochner S., & Furnham A. (2005). *The Psychology of Culture Shock*. Routledge.

References

1. Balyan, K. O., & Lupiiko, L. V. (2023). Adaptatsia vymusheno peremishchenykh osib v umovakh voyennykh dii [Adaptation of displaced persons in the conditions of hostilities]. In *Osvita I nauka - 2023* (pp. 21-23). Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/> [In Ukrainian]
2. Guliiichuk, D. (2023). *Demografy pidrahuvaly, skilky ukrayintsiv perebuva-yut za kordonom [Demographers calculated how many Ukrainians are abroad]*. TSN. 23.11.2023. sn.ua/ukrayina/demografi-pidrahuvali-skilki-ukrayinci-perebuva-yut-zakordonom-2456881.html [In Ukrainian]

3. Yefimova, A. G. (2023). Vnutrishnoosobystisni chynnyky sotsialno-psykhologichnoyi adaptatsiyi ukrayintsv do vymushenoyi migratsiyi u USA [Intrapersonal factors in socio-psychological adaptation of Ukrainians to forced migration to the USA]. In *The 4th International scientific and practical conference "Modern problems of science, education and society"* (June 19-21, 2023) (pp. 518-521). <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/06/MODERN-PROBLEMS-OF-SCIENCE-EDUCATION-AND-SOCIETY-19-21.06.23.pdf> [In Ukrainian]
4. Leonidova, V. V., & Yypyk, L. I. (2022). Cotsiokulturna adaptatsia ukrayinskykh bizhentsiv: kulturologichniy aspekt [Sociocultural adaptation of Ukrainian refugees: cultural aspect]. In *The 14th International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects"* (August 25-27, 2022) (p. 351). CPN Publishing Group. [In Ukrainian]
5. Lyutko, N. V. (2022). Akulturatsia yak mekhanizm zaluchennya do kultury [Acculturation as a mechanism of involvement in culture]. In *The main prospects for the development of science in modern life* (pp. 64-67). https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=tT3JwVAAAAAJ&citation_for_view=tT3JwVAAAAAJ:R3hNpaxXUuUC [In Ukrainian]
6. Madzhumadar, O. (2023) *De v Yevropi naibilshe ukrayinskykh bizhentsiv znaishly robotu [Where in Europe have the most Ukrainian refugees found work]*. RBK-Ukraine. <https://www.rbc.ua/rus/travel/de-evropi-naybilshe-ukrayinskih-bizhentsiv-1698308876.html> [In Ukrainian]
7. Babiker, I. E., Cox, J. L., & Miller, P. M. (1980). The measurement of cultural distance and its relationship to medical consultations, symptomatology and examination performance of overseas students at Edinburgh University. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 15(3), 109-116. 10.1007/bf00578141
8. Berry, J., Phinney, J. & Vedder, P. (2006). Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied Psychology*, 55, 303-332. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x>
9. Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
10. Berry, J. W. (1992). Acculturation and Adaptation in a New Society. *International Migration*, 30, 69-85. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x>
11. Berry, J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. In *Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research*. (pp. 27). American Psychological Association.
12. Bochner, S. (2003). Culture shock due to contact with unfamiliar cultures. *Online readings in psychology and culture*, 8(1), 7.
13. Froehlich, L., Martiny, S. E., & Deaux, K. (2020). A longitudinal investigation of the ethnic and national identities of children with migration background in Germany. *Social Psychology*, 51(2), 91-105. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000403>
14. Shalal, A. (2024). *World Bank says 1.8 mln additional Ukrainians in poverty as Russia's war drags on*. Reuters. May 30, 2024. <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-18-mln-additional-ukrainians-poverty-russias-war-drags-2024-05-30/>
15. Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2005). *The Psychology of Culture Shock*. Routledge.

Відомості про авторів

Ковайте Крістіна, кандидатка економічних наук, заступниця декана, доцентка кафедри індустрії розваг Вільнюського технічного університету імені Гедімінаса, Вільнюс, Литва.

Kovaitė, Kristina, PhD (Economics), Vicedean, Associate Professor at the Department of Entertainment Industries, Vilnius Gediminas Technical University, Vilnius, Lithuania.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4362-8001>

E-mail: kristina.kovaitė@vilniustech.lt

Кононець Марія Олександрівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, доцентка кафедри психології та педагогіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, Україна. Молодша наукова співробітниця Департаменту розважальних індустрій Вільнюського технічного університету імені Гедімінаса, Вільнюс, Литва.

Kononets, Mariia, PhD (Psychology), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, Ukraine. Junior research fellow of Department of Entertainment Industries, Vilnius Gediminas Technical University, Vilnius, Lithuania.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9303-707X>

E-mail: kononets.maria@gmail.com

Отримано 22 квітня 2024 р.
Рецензовано 10 травня 2024 р.
Прийнято 14 травня 2024 р.